

СТАНОВИЩЕ

на доц.д-р Димка Савова

за дисертационния труд на Милен Илиев Малаков

на тема „Проблемът за определителния член в словенски език

(в диахронен и синхронен план)”

за присъждане на образователна и научна степен „доктор”

Предлаганият на обсъждане труд оставя у читателя впечатление за съвестно извършена и грамотно написана работа, стремяща се да допринесе за научното осветляване на един неразработен и актуален проблем, при това в чужд език, което говори за амбициозно поставена цел. Поставените амбициозни задачи обаче неминуемо изискват много внимателно обмисляне на текста, защото предполагат нетрадиционни възгледи, свързани с известни рискове, особено като се има предвид сложността на проблематиката, поражда от подчертаната териториална и социална разслоеност на словенския език.

Такъв рискован момент е според мен назоваването на изследвания езиков корпус в работата с общото наименование „колоквиален език”. На първо място, в словенистиката този термин не се използва и подялбата на словенския език не се извършва с противопоставяне на книжовен ~ колоквиален език, а по други критерии. По-добър вариант евентуално биха били термини като „нестандартизирана реч” или „субстандартен език”, а самият Йоже Топоришич напр., когато говори за употребата на определителен член, я свързва с некнижовния разговорен език. Освен това, ако се приеме наличието на една обща разновидност на словенския език, където се използва определителният член, трябва изрично да се посочи какво точно включва тя. Не е ясно до каква степен е застъпен в изследването съвременният разговорен вариант на книжовния език и доколко са меродавни и за него направените в работата заключения? Ако той не е включен, дали тогава авторът включва в изследването си некнижовния разговорен език, диалектите и субстандартния език от интернет комуникацията?

Според мен обаче трудно може да се говори за едно обединяващо понятие „език”, защото изброените разновидности на словенския език са много разнородни езикови формации (за колоквиалност напр. би могло да се говори при интернет комуникацията, но не и при диалектите, които имат свои диалектни норми). По отношение конкретно на определителния член - има употреби, които са присъщи на интернет дискурса, но не и на диалектите и на разговорния език (напр. за удвояването

на члена в рамките на формата за превъзходна степен в работата са посочени само примери от електронни текстове – 76 стр.). Много внимателен трябва да бъде изследователят, който търси отражение на езикови явления в езика на интернет, особено в жанровете, имащи за цел забавлението, защото при тях целта на участие изисква навлизане в противоречие със съществуващата езикова ситуация извън интернет.

По въпроса за източниците на езиков материал също бих изразила известно несъгласие. Заради липсата на пряк по-продължителен достъп до живия разговорен език авторът не е трябвало да изоставя като източник на материал художествените произведения, защото в съвременната словенска литература са често срещани творбите, посветени на съвременната младеж и използващи активно нейния език (стремежът към художествено внушение е гаранция, че речта в тях няма да бъде по-различна от речта в действителност). Не е ясно и дали докторантът е използвал активно периодичния печат, разбира се, по-неофициалните издания. Проблем при изследването на корпуса представлява и голямата зависимост на тълкуването на члена от по-широкия контекст, който, изглежда, в сборниците с диалектни текстове липсва (или поне тази липса се чувства в представените примери).

Следващата ми забележка към работата е свързана с липсата на един раздел, посветен на категорията определеност най-общо (тази категория е доста различна в различните езици), който би могъл да дойде на мястото на излишно дългото представяне на структурата на морфологичната категория, която като цяло не се прилага последователно и в детайли в изследването. В тази връзка е неясна дефиницията на значението на граматическата категория определеност на прилагателните, която авторът посочва на стр. 129. За да нагоди своите наблюдения към теоретичния постулат за наличие на общо и главно значение на немаркирания член в опозицията, Милен Малаков говори за значения на не-конкретност срещу абстрактност на признака при нечленуваните форми като немаркиран член. Този модел обаче звучи съвсем неизяснено, и то не само защото понятията за конкретност и абстрактност на признаците по традиция са разбирани в съвсем друг смисъл, а и разликата по не-конкретност ~ абстрактност не се прокарва никъде в анализа на материала, но и защото авторът никъде не работи с прилагане на неутрализация на граматическото значение, където по принцип би могла да се използва подялбата на общо и главно значение на немаркирания член.

Бих посъветвала докторанта и да посъкрати първите си две глави, които остават

чиста екземплификация, при това ненужно подробна (в морето от илюстративни примери се загубват теоретичните приноси на автора). Освен това, първа глава заявява в заглавието си, че ще съпоставя определителния член с показателното местоимение, а на практика показателното местоимение не е представено и съпоставката липсва.

Като цяло, създаденият от докторанта семантичен модел за разглежданата в работата категория може да бъде повод за противоречиви оценки. От една страна, като безспорен принос на автора може да се оцени стремежът му да систематизира и доразвие семантичната страна на това недостатъчно изследвано езиково явление. В тази връзка ми се струва особено успешна дефиницията на граматическото значение като „индивидуализиране чрез контраст”, аргументирана много сполучливо на стр. 133-136 в дисертацията.

Не бих се съгласила обаче с настояването, че определителният член се свързва само с определеността на признака и не се свързва с определеността на понятието, обекта и т.н., т.е. на съществителното. В някои случаи чрез определеността на признака опосредствано се постига определеността и на съответния обект (на 12 стр. и самият дисертант заявява това, макар че след това последователно отрича връзката на индивидуализирания признак с определеността на обекта притежател на признака), напр.: *ta zdravo nogo*. В други случаи определеността на признака означава определеност на цяло множество или множества (напр.: *In da so ta „črni“ in ta Janševi finančniki približno enako grdo nasedli kot dediči partije*). В трети случаи, които са специфични за словенския език, определителният член може да изразява определен признак на неопределен обект или на неопределено множество, които обаче според мен задължително представляват част от някакво определено множество, очертано именно от определения признак, т.е. „един/някои от (онези)... обекти”. Такива са и следните примери: *dober in ta „prav“ tesar* – за обект, който принадлежи към определеното множество на истинските дърводелци (=от ония истинските дърводелци); съответно , в примера: *Pečnikave sa puol tād kmal adpelal u lagr... Besarabci sa blij,..., taprav Nemci, Hučevari* в изрази *taprav Nemci* се подразбира неопределено множество от определеното множество на истинските немци (за разлика от следващите ги хучевари, които са немски заселници), *da so notrə le ta suše hrušče* (в последния пример според мен също се подразбира, че в сандъка има „от сушените круши”, т.е. неопределена част от определеното множество на сушените круши; тук ми изглежда по-неправдоподобно обяснението на докторанта с подразбираната информация, че по принцип съществуват и несушени круши, 136 стр.). Действително, най-често очертаваното определено

множество наистина съдържа контраст между признаците на своите членове, но има случаи, напр. с притежателните местоимения, където определеност на обекта има, но той не се противопоставя на други понятия в рамките на едно и също множество (напр.: *kako sta potem rešila s ta tvojim dragim glede rojs.dneva?*).

”. Във връзка с определянето на семантиката на граматическата категория, особено като се има предвид, че то се прави върху елемент от чужд език, хубаво е според мен поне при самото извеждане на теоретичния модел да се взема под внимание българският превод на примерите. Вероятно дисертантът не е искал да се впуска в съпоставителен анализ с българската категория определеност, но от превода на примерите би се открила допълнително спецификата на граматикализираната словенска категория на фона на различните лексикални и граматически средства за нейното предаване в българските съответствия.

И още една препоръка към най-съществения приносен момент в дисертацията - значението на граматическата категория да бъде систематизирано с подзначенията му, а по възможност и представено в таблица, каквито иначе авторът използва сполучливо за онагледяване на чуждите становища.

Други приносни моменти на работата са:

1. Дисертацията изследва въпрос, който е слабо застъпен в словенската лингвистика, - не само защото той не засяга книжовния език, но и защото явлението е само по себе си много разнородно. Във връзка с това определен приносен момент на автора е, първо, отстояването на твърда позиция, че разглежданото явление е граматическа категория - на фона на колебанията по този въпрос в словенската лингвистика (тук обаче бих препоръчала на Милен Малаков да не използва полемизиращ тон, който определено не е подходящ за дисертация, а особено когато е съпроводен с по-резки оценки). Дисертантът е последователен в своята позиция и когато отхвърля установеното в словенистиката становище, че маркираната форма на прилагателните е аналог на изгубеното в некнижовните разновидности на словенския език противопоставяне по определена/ неопределена форма на прилагателните, запазено иначе в книжовния словенски. Докторантът отхвърля аргументирано и опита на Й.Топоришич да установи една обща категория 'определеност', свързваща маркираните с неопределеност съществителни с маркираните с определеност прилагателни, като доказва, че двете явления нямат връзка помежду си. За Милен Малаков категорията детерминация на прилагателните имена е „самостоятелна категория на прилагателното име” (128), която включва определеност на признака (членувана

форма) / неопределеност на признака (нечленувана форма на прилагателното).

2. Онагледява с автентични примери възможността да се членуват и показателните местоимения, което потвърждава тезата за извършената граматикализация на определителния член. Приносен момент тук е установяването на някои ограничения в членуването на тези местоимения, напр. че показателните местоимения, свързани с първичния деиксис на самата речева ситуация, не се членуват, за разлика от случаите с употреба в текстови деиксис. Дисертантът прокарва и разликата между анафорично и катафорично употребените показателни местоимения по отношение на членуването им.

3. Анализиран е голям езиков корпус, като целта на докторанта не е само неговото описание, но и очертаването на формални, словоредни и семантични закономерности в употребата на определителния член. Това е особено трудно за един чужденец, но авторът се е справил успешно, особено като се има предвид некнижовният характер на изследваните текстове.

4. В диахронен план докторантът също проявява изследователските си способности, като се стреми да систематизира и обясни в дълбочина наблюдаваните явления (и в главата за диахронната гледна точка обаче ми се струват прекалено дълги илюстриращите примери).

На фона на безспорните качества на разглежданата работа неприятно впечатление прави фактът, че под формата на изводи и в общото заключение авторът на доста места преписва почти дословно предходни свои наблюдения.

Като цяло смятам, че разглежданият труд след известни корекции ще притежава всички необходими за успешно защитена докторска дисертация качества, които заедно с научните публикации, направени по темата, ми дават основание да подкрепя присъждането на Милен Малаков на образователната и научна степен „доктор”.

Ю н и 2015 г о д .